

„Pozanárrodní“ spisovatel z Čech. Třetí internacionální a interdisciplinární konference o Johannesi Urzidilovi v Ústí nad Labem, 5. – 9. 5. 2010

Johannes Urzidil (1896-1970) nepatří v českém prostředí k nejnámějším pražským německy píšícím literátům. Teprve v posledních letech je u nás postupně objevován. Po Římě 1985 se v roce 1995 stala Praha místem konání druhé urzidilovské konference. Nejpozději po vyjití sborníku příspěvků s titulem „Böhmen ist überall. Internationales Johannes-Urzidil-Symposium“ [Čechy jsou všude. Mezinárodní Urzidilovské symposium] v roce 1999 byl Urzidil navrácen po dobách emigrace do domácího prostředí. Českojazyčná veřejnost se pak dočkala překladů několika Urzidilových knih a v současné době se Urzidil dokonce dostává i na divadelní scénu.

Ve výročním 40 roce po smrti Urzidila v Římě bylo cílem naší konference do tohoto procesu objevování zapomenutého leč Čechám vlastního spisovatele a intelektuála přispět. V popředí našeho zájmu bylo upozornit na všechny aspekty tohoto originálního pražského humanisty. Urzidil nebyl jen významným literátem, ale též nadaným literárním kritikem a vědcem, kunsthistorikem a znalcem umění, působil jako novinář a komentátor politického a kulturního dění v první republice, psal eseje, překládal a zprostředkovával mezi oběma v Čechách domácími jazykovými kulturami. Byl účastníkem pražského kulturního života meziválečné doby a zcela samozřejmě a bez problémů se pohyboval mezi Němci, Židy i Čechy. Svými aktivitami se snažil o zachování symbiózy mezi jmenovanými třemi českými (böhmisch) národnostmi. Sám svoji pozici nazval v jedné ze svých autobiografických povídek: „*hinternational*“, což jsme před i během konference překládali jako slovem „*pozanárrodní*“. Tato Urzidilova sebereflexe, která je v jeho díle i biografii velmi zřetelná, se stala mottem i naší konference uspořádané ve dnech 5. - 9.5.2010 katedrou germanistiky FF UJEP v prostorách hotelu Vladimír v Ústí nad Labem.

Problematika soužití a symbiózy různých kultur a národů je aktuálním tématem i v současném světě. Přesto nás zájem, který naše konference s titulem „Ein ‚*hinternationaler*‘ Schriftsteller aus Böhmen. Dritte internationale und interdisziplinäre Johannes-Urzidil-Konferenz“ [„Pozanárrodní“ spisovatel z Čech. Třetí mezinárodní a mezioborová konference o Johannesi Urzidilovi“], v odborných kruzích i širší veřejnosti značně překvapil. Organizátoři konference - Prof. Steffen Höhne (Výmar), Dr. Klaus Johann (Münster) a za pořadající katedru autor této konferenční zprávy - byli nuceni z došlých návrhů mnohé odmítnout. Nakonec bylo do Ústí pozváno 30 referujících z osmi evropských států a USA. Spektrum referentů bylo záměrně voleno tak, aby bylo po všech stránkách různorodé. Jednak jsme dbali na to, aby byly pokryty co možná všechny oblasti četných Urzidilových aktivit. Zároveň ale bylo naší intencí, aby odborná diskuse probíhala nejen napříč mezi odborníky různých oborů, kulturních a vědeckých tradic, ale i generací.

Do Ústí z Mnichova přijel např. doyen Urzidilovského bádání Dr. Gerhard Trapp, který napsal vůbec první disertační práci o Urzidilově díle. Trapp měl při sepisování své práce ještě možnost se s Urzidilem osobně seznámit a jako jediný z referentů se účastnil i předchozích dvou konferencí. Pozvání na sever Čech neodmítla i významná olomoucká germanistka Prof. Ingeborg Fiala-Fürst, která se pražské konference též účastnila a hlavně se zasloužila o první české vydání „Pražského triptychonů“. V Ústí se setkali i další propagátoři díla Urzidila v Česku. Kunsthistorici a nakladatelé Milada a Miloš Minaříkovi založili Společnost Johannese Urzidila, jednoho z partnerů konference, a ve svém nakladatelství Fraktál vydali nádhernou a velmi cennou knihu „Johannes Urzidil. Život s českými malíři“. Dalším jejich počinem bylo vydání půvabné dvojjazyčné publikace Urzidila „Malý průvodce dějinami Čech/ Ein kleiner Begleiter durch die Geschichte Böhmens“. Dr. Václav Petrbok (Praha) se podílel na nedávném českém překladu a vydání zajímavé knihy „Goethe in Böhmen“ [Goethe v Čechách], kterou Urzidil přispěl k oslavě tzv. Goethova roku 1932. Z přítomných

zahraničních hostů své kvalifikační práce věnovali Urzidilovi explicitně Dr. Isabelle Ruiz (Rennes), Dr. Valentina Sardelli (Siena) a Anja Kreuzer M.A. (Lübeck).

Tematické různorodosti referátů jsme se snažili využít tak, aby podstatné aspekty Urzidilova díla a osobnosti byly diskutovány v jednotlivých panelech. Po úvodní přednášce Prof. Höhneho, který vymezil Urzidilovu činnost v politickém a kulturním rámci, se první blok přednášek zabýval problematikou identit v kontextu národních a konfesních diskursů. Dr. Kurt F. Strasser (Salzburg) představil průniky zemského patriotismu „bohemismu“ Bernarda Bolzana s Urzidilovou snahou o národnostní smír mezi Čechy a Němci. Dr. Gaëlle Vassogne (Grenoble) srovnávala pozice a východiska Maxe Broda a J. Urzidila v národnostním věení první republiky. Pro další diskuzi podnětným byl referát Prof. Karol Sauerlanda (Ústí n.L.) o vztahu Urzidila k židovství. Sauerland nadhodil zajímavou otázku, proč Urzidil již v americkém exilu ve svém vědeckém díle víceméně nerefletoval Shoa. Tato otázka, pak zůstala centrální i pro diskuzi několika dalších referátů.

Referáty v druhém a třetím panelu prohloubily tematiku prvního panelu. Prof. Ingeborg Fiala-Fürst, Mgr. Kateřina Kovačková (Plzeň) a Anne Hultsch M.A (Dráždany) se ovšem koncentrovali na česko –německé kontakty a konflikty. Dr. Ekkehard Haring (Nitra), Dr. Valentina Sardelli (Siena) a Dr. Monika Tokarzewska (Toruń) se zabývali vztahem Urzidila k německojazyčným literátům Pražského kruhu.

Dr. Tom Kindt (Göttingen) a Prof. Dr. Hans-Harald Müller na úvod čtvrtého panelu přednášek zkoumali vliv literární moderny na dílo Urzidila. Brněnský germanista Dr. Zdeněk Mareček (Brno) a v maďarském Veszprému působící německý filolog Dr. habil. Klaus Schenk upozornili na kvalitu opomíjené Urzidilovy lyriky. Posledním referátem druhého dne konference byl příspěvek Mag. Verena Zankl (Innsbruck), která se zaměřila na korespondenci a vztah mezi Urzidilem a tyrolskou básnířkou Christine Busta.

Další den konference začal panelem o problematice Urzidila v exilu. Dr. Gerhard Trapp analyzoval kontakty mezi Urzidilem jeho mecenáškou Bryher a básnířkou Hildou Doolittle. Dr. Vera Schneider (Berlin) prezentovala i zdařilými fotografiemi newyorské sociotopy Urzidila a upozornila na jeho vztah k jeho české vlasti. Duševní profil Urzidila představila Dr. Isabella Ruiz (Rennes), Dr. Alwin Binder (Münster) se zabýval dvěma eseji na faustovské téma, které Urzidil napsal před a po II. světové válce. Ústecký kolega Dr. Filip Charvát zaměřil svou pozornost na vztah rétoriky a poetiky na příkladě románu „Die verlorene Geliebte“ [Ztracená milenka]. Charvát analyzoval centrální kategorii románu – lásku – a styly jejího ztvárnění a zamyslel se nad otázkou, zda je v nich možné objevit esteticko-autonomní tendence.

Odpolední dvě sekce věnované vztahu Urzidila a výtvarného umění uvedla svou přednáškou Dr. Gabriela Brudzyńska-Němec (Ústí nad Labem). Brudzyńska-Němec zdůraznila aktivity Urzidila na tomto poli a upozornila na důležitou skutečnost, že Urzidil stejně tak jako Goethe požadoval aktivní činnost od pozorovatele uměleckého objektu. Toto tvůrčí pozorování umění referentka prezentovala na základě Urzidilových esejů o umění i jeho literárního díla. Mag. Michaela Nicole Raß (Víděň) rozvedla představenou problematiku aktivního pozorování na příkladu fresky da Vinciho „Poslední večeře“, kterou se Urzidil teoreticky zabýval. Milada a Miloš Minaříkovi se se snažili ve svém společném referátu poodhalit osud sbírky Urzidilových obrazů po jeho nucené emigraci.

Českému baroknímu rytci a kreslíři Václavovi Hollarovi, kterého Urzidil vysoce hodnotil, se věnovali refráty Dr. Ralpa Melvilla (Mohuč) a Dr. Jindry Broukalové (Praha). Oba referující upozornili na nacionální recepci tohoto výtvarníka, s kterou se Urzidil neidentifikoval.

Poslední den referátů byl věnován otázkám narativních struktur, roli ‚prézensu‘ (přítomnosti) a vzpomínání v díle Urzidila. Nejprve vystoupili Dr. Václav Petrbock (Praha) a Dr. Jonathan Schüz (Ústí n.L.). Oba se ve svém referátu zabývali stěžejním literárněhistorickým dílem Urzidila „Goethe v Čechách“. Zatímco Petrbock knihu Urzidila představil jako počín autora, který měl Čechy a Němce v již politicky rozdrážděné atmosféře roku 1932 pokusit svést dohromady, analyzoval Schüz toto dílo vycházejíc z teoretického rámce vytvořeného Hansem Ulrichem Gumbrechtem a ptal se na roli ‚prézensu‘ v Urzidilových publikacích. Schüz došel k závěru, že Urzidilův „Goethe v Čechách“ může být čten jako pokus Urzidila, Goethovu přítomnost svými literárními i literárněvědnými publikacemi nejen myšlenkově ale i přímo fyzicky posílit.

Poslední panel konference věnovaný centrálnímu pojmu Urzidlova díla vzpomínání a vzpomínkám otevřela Anja Kreuzer M.A. (Lübeck), která poukázala na kontinuitu vzpomínání Urzidila během jeho exilových let. Prof. Klaus Weissenberger (Houston) se zaměřil na roli vzpomínek na Čechy v Urzidilově literárním díle. Podařilo se mu rozpracovat přesvědčivou tezi, že vzpomínky měli sloužit jako humanistický imperativ. Poslední referát konference přednesl Michael Havlín M.A. (Drážďany), který na základě novinových článků reflektoval Urzidilovy postoje k česko-německé problematice v průběhu první republiky.

Na závěr vystoupili organizátoři konference Dr. Klaus Johann a autor tohoto textu s krátkým shrnutím výsledků konference a výhledem na další badatelská témata.

Vysoká úroveň všech přednesených referátů a živé diskuse i v kuloárech ukázaly, že Urzidilovo dílo je velmi podnětné a může otevírat netušené možnosti a perspektivy nejen pro badatele, zabývající se německou literaturou z Čech popř. česko-německou problematikou. Pro ústeckou germanistiku, která si v tomto roce připomíná 20 let od svého založení, je pozitivní zprávou, že se během těchto let své existence rozvila v moderní badatelskou instituci. Účastníci konference z řad ústeckých germanistů předvedli ve svých přednáškách i během diskusí širokou paletu svých odborných zájmů a dokázali nejen participovat na vědecké diskusi, ale tuto také podněcovat a aktivně formovat.

Na závěr své zprávy bych chtěl za organizátory a i účastníky velmi zdařilé a přínosné konference poděkovat institucím, jež se na zajištění konference finančně podílely. Tím přispěly ke zdatu tohoto ‚mamutího‘ podniku, který přilákal do publika dalších 50 posluchačů a diskutantů. Dík patří filozofické fakultě UJEP, Nadaci Fritz-Thyssen-Stiftung, Rakouskému kulturnímu fóru, Česko-německému fondu budoucnosti a Goethe-Institutu v Praze. K pozitivnímu výsledku přispěl i doprovodný program, který obohatil maraton přednášek a byl připraven partnerskými institucemi. Collegium Bohemicum přichystalo v předvečer konference čtení z Urzidlova díla s následnou dramaturgií rozhovorů mezi Urzidilem a Peroutkou. Program konference doplnilo Collegium Bohemicum o večer na Větruši s prezentací své dosavadní činnosti. Pražský literární dům autorů německého jazyka zorganizoval čtení salcburské spisovatelky Brity Steinwendtner, která četla ze své knihy „Jeder Ort hat seinen Traum“ [Každé místo má svůj sen], která se zabývá posledním pobytem a smrtí Urzidila v Římě.

Půldenní exkurze po stopách Goetha a jeho poslední lásky Ulriky von Levetzow zavedla účastníky konference na zámek Třebívlice a do lázeňského města Teplice. Tečkou za programem udělal Dr. Ingo Kottkamp (Berlin), který prezentoval autentické nahrávky Urzidila z různých německých rozhlasových archivů.

Mirek Němec (KGER)

